

MUSIQA PEDAGOGIKASIDA ESTETIK DIDNI RIVOJLANTIRISHNING MILLIY-MADANIY ASOSLARI

D.R.Mahmudova¹

1. Farg'ona davlat universiteti, Pedagogika psixologiya va san'atshunoslik fakulteti Musiqa ta'limi yo'nalishi I bosqich talabasi

Mas'ul muallif: Mahmudova

Diyor Radik qizi, Farg'ona davlat universiteti, Pedagogika psixologiya va san'atshunoslik fakulteti Musiqa ta'limi yo'nalishi I bosqich talabasi.

Received: 01 Oktabr 2026

Accepted: 06 Oktabr 2026

Published: 11 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Musiqa pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC-BY-4.0) license.

Iqtibos uchun: Mahmudova, D. R. MUSIQA PEDAGOGIKASIDA ESTETIK DIDNI RIVOJLANTIRISHNING MILLIY-MADANIY ASOSLARI / D. R. Mahmudova // Musiqa pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya. — 2026. — T. 2, № 1. — B. 24–26.

Annotatsiya. Mazkur maqolada musiqa pedagogikasida estetik didni rivojlantirishning milliy-madaniy asoslari falsafiy-estetik va pedagogik nuqtayi nazardan tahlil etilgan. Estetik did shaxsning go'zallikni anglash, badiiy hodisalarni idrok etish, ularni baholash va estetik jihatdan tanlash qobiliyatini ifodalovchi muhim ma'naviy-estetik hodisa sifatida talqin qilinadi. Tadqiqotda milliy musiqa, xalq qo'shiqlari, an'anaviy ijrochilik, maqom san'ati, milliy cholg'ular va musiqiy merosning o'quvchilarda estetik idrok va estetik baholash mezonlarini shakllantirishdagi imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, musiqa ta'limida milliy va umuminsoniy estetik qadriyatlarning uyg'unligi, pedagogning estetik-tarbiyaviy faoliyati hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalalariga e'tibor qaratilgan. Maqolada milliy musiqiy merosdan pedagogik jarayonda tizimli foydalanish o'quvchilarning estetik didi, madaniy o'zligini anglash va badiiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qilishi asoslangan.

Kalit so'zlar: musiqa pedagogikasi, estetik did, estetik idrok, estetik ong, milliy madaniyat, milliy musiqa, musiqiy meros, xalq qo'shiqlari, maqom, milliy qadriyatlar, estetik tarbiya, badiiy tafakkur, musiqiy ta'lim.

МУЗЫКАЛЬНАЯ ПЕДАГОГИКА: НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВКУСА

Аннотация. В статье с философско-эстетической и педагогической точек зрения анализируются национально-культурные основы развития эстетического вкуса в музыкальной педагогике. Эстетический вкус рассматривается как важное духовно-эстетическое качество личности, выражающее способность воспринимать, понимать и оценивать красоту и художественные явления. Раскрываются возможности национальной музыки, народных песен, традиционного исполнительства, искусства макома, национальных музыкальных инструментов и музыкального наследия в формировании эстетического восприятия и критериев эстетической оценки учащихся. Особое внимание уделяется гармонии национальных и общечеловеческих эстетических ценностей, эстетико-воспитательной деятельности педагога и использованию современных педагогических технологий в музыкальном образовании. Обосновывается, что систематическое использование национального музыкального наследия в образовательном процессе способствует развитию эстетического вкуса, художественного мышления и культурного самосознания учащихся.

Ключевые слова: музыкальная педагогика, эстетический вкус, эстетическое восприятие, эстетическое сознание, национальная культура, национальная музыка, музыкальное наследие, народные песни, маком, национальные ценности, эстетическое воспитание, художественное мышление, музыкальное образование.

NATIONAL AND CULTURAL FOUNDATIONS OF DEVELOPING AESTHETIC TASTE IN MUSIC PEDAGOGY

Abstract. This article analyzes the national and cultural foundations of developing aesthetic taste in music pedagogy from philosophical, aesthetic, and pedagogical perspectives. Aesthetic taste is considered an important spiritual and aesthetic quality of personality that reflects the ability to perceive, understand, evaluate, and appreciate beauty and artistic phenomena. The study examines the educational potential of national music, folk songs, traditional performance, maqom art, national musical instruments, and musical heritage in developing students' aesthetic perception and criteria of aesthetic evaluation. Particular attention is given to the harmony of national and universal aesthetic values, the teacher's aesthetic and educational activity, and the use of modern pedagogical technologies in music education. The article substantiates that the systematic use of national musical heritage in the educational process contributes to the development of students' aesthetic taste, artistic thinking, cultural identity, and respect for national values.

Keywords: music pedagogy, aesthetic taste, aesthetic perception, aesthetic consciousness, national culture, national music, musical heritage, folk songs, maqom, national values, aesthetic education, artistic thinking, music education.

Kirish. Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodning estetik madaniyatini rivojlantirish, milliy madaniy merosga hurmatini shakllantirish va badiiy-estetik qadriyatlarni anglash qobiliyatini takomillashtirish musiqa pedagogikasining muhim vazifalaridan biridir. Chunki musiqa insonning hissiy-emotsional olamiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan san'at turi sifatida shaxsning estetik idroki, didi, tafakkuri va qadriyatli munosabatlarini shakllantirishda katta imkoniyatlarga ega.

So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlarda ham musiqa ta'limining o'quvchilarning estetik didi, ijodiy qobiliyati va milliy qadriyatlarga munosabatini rivojlantirishdagi ahamiyati qayd etilgan. Xususan, xalq qo'shiqlaridan foydalanish estetik did, musiqiy eshitish va ijodiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qilishi ko'rsatilgan.

Estetik did tushunchasi estetikaning muhim kategoriyalaridan biri bo'lib, insonning go'zallikni idrok etishi, badiiy hodisalarni farqlashi, ularga baho berishi va estetik jihatdan tanlash qobiliyatini anglatadi. Shu sababli estetik didni shakllantirish faqat musiqa asarlarini tinglash yoki ijro etish bilan chegaralanmaydi. U shaxsning milliy madaniyat, san'at, tarixiy meros va umuminsoniy qadriyatlarga bo'lgan munosabati bilan ham chambarchas bog'liq. Milliy musiqa esa ushbu jarayonning muhim vositalaridan biridir. O'zbek xalqining boy musiqiy merosi - xalq qo'shiqlari, lapar, yalla, maqom, marosim musiqasi va an'anaviy cholg'u ijrochiligi - xalqning tarixiy xotirasi va estetik tajribasini o'zida mujassamlashtiradi.

1. Estetik did tushunchasining falsafiy-estetik mohiyati. Estetik did insonning voqelikdagi go'zallik, nafislik, uyg'unlik va badiylikni anglash hamda baholash qobiliyatidir. U shaxsning estetik ehtiyoji, estetik idroki, estetik hissiyoti va estetik bahosi bilan uzviy aloqada shakllanadi.

Estetik did tug'ma xususiyat sifatida emas, balki ijtimoiy-madaniy muhit, ta'lim-tarbiya, san'at va shaxsiy tajriba ta'sirida rivojlanadigan ma'naviy-estetik sifat sifatida namoyon bo'ladi. Shu jihatdan musiqa ta'limi estetik didni shakllantirishning muhim pedagogik makonlaridan biridir.

Musiqiy asarni tinglash jarayonida o'quvchi uning ohang, ritm, tembr, dinamika, obraz va badiiy mazmunini idrok etadi. Bunday jarayon oddiy eshitishdan farqli ravishda faol estetik munosabatni talab qiladi. O'quvchi asarning badiiy qimmatini anglash, uni boshqa asarlar bilan taqqoslash va o'z estetik munosabatini ifodalash orqali estetik didini rivojlantiradi.

Estetik didning shakllanishida milliy madaniyatning o'rni ham beqiyosdir. Chunki inson dastlab go'zallik va badiylik haqidagi tasavvurlarni o'zining madaniy muhitida o'zlashtiradi. Oila, mahalla, ta'lim muassasasi, milliy san'at va xalq an'analari shaxsning estetik qarashlari shakllanadigan muhim ijtimoiy muhit hisoblanadi.

2. Milliy madaniyat - estetik didni shakllantirishning muhim manbai

Milliy madaniyat xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlar, an'analari, san'ati, tili, turmush tarzi va qadriyatlarini o'zida mujassamlashtiradi. Uning estetik mazmuni esa avlodlarning go'zallik va nafosat haqidagi qarashlarida namoyon bo'ladi.

Musiqa pedagogikasida milliy madaniyatdan foydalanish o'quvchilarga musiqiy merosni nafaqat o'rganish, balki uning estetik mazmunini anglash imkonini beradi. Masalan, xalq qo'shiqlarini tinglash va ijro etish orqali o'quvchi xalqning tarixiy tajribasi, hayot tarzi, orzu-intilishlari va ma'naviy qadriyatlari bilan tanishadi.

Milliy musiqiy meros o'quvchilarda madaniy identifikatsiyani shakllantirish bilan birga, estetik didning rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Zamonaviy tadqiqotlarda milliy kuy va qo'shiqlarning estetik did, milliy qadriyatlar va madaniy identifikatsiyani shakllantirishdagi pedagogik imkoniyatlari alohida qayd etilgan.

Shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni musiqa ta'limida uyg'unlashtirish o'quvchining dunyoqarashini kengaytiradi. Bunda milliy musiqiy merosni o'rganish boshqa xalqlar musiqiy madaniyati bilan qiyosiy tanishish imkoniyati bilan boyitilishi mumkin. Tadqiqotlarda bunday uyg'unlik musiqiy madaniyat va estetik tarbiyani rivojlantirish bilan bog'langan.

3. Milliy musiqiy merosning estetik didni rivojlantirishdagi o'rni

Milliy musiqa xalqning estetik tafakkuri va badiiy tajribasini ifodalovchi muhim madaniy hodisadir. Xalq qo'shiqlari, maqom, lapar, yalla, marosim qo'shiqlari va cholg'u musiqasi avlodlar davomida shakllangan estetik qadriyatlarni saqlab keladi.

Musiqa pedagogikasida ushbu merosdan foydalanishning muhim jihati - o'quvchini musiqiy asarning shakli va mazmunini birgalikda anglashga yo'naltirishdir. Masalan, xalq qo'shig'ini o'rganishda uning musiqiy tuzilishi bilan bir qatorda, yaratilish muhiti, mazmuni, obrazlari va xalq hayotidagi o'rniga ham e'tibor berish mumkin. Bunday yondashuv musiqiy bilimni madaniy bilim bilan birlashtiradi. Natijada o'quvchi musiqa asarini faqat eshtiladigan tovushlar majmui sifatida emas, balki muayyan tarixiy va madaniy tajribaning badiiy ifodasi sifatida idrok eta boshlaydi. Milliy cholg'ularni o'rganish ham estetik didni rivojlantirishning samarali vositalaridan biri bo'lishi mumkin. Zamonaviy tadqiqotlarda milliy cholg'ular orqali o'quvchilarning musiqiy idroki, hissiy sezgirliigi, estetik didi va badiiy tafakkurini rivojlantirish imkoniyatlari ko'rsatilgan.

4. Musiqa pedagogining estetik-tarbiyaviy faoliyati

Musiqa pedagogi estetik didni shakllantirish jarayonida faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchining badiiy-estetik dunyoqarashini rivojlantiruvchi shaxs sifatida ham namoyon bo'ladi. Pedagogning asar tanlashi, musiqiy materialni tushuntirishi, ijro va tinglash jarayonini tashkil qilishi o'quvchilarning estetik munosabatiga ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli o'qituvchining o'zida ham yuqori darajadagi estetik madaniyat va musiqiy did shakllangan bo'lishi zarur.

Musiqa darslarida quyidagi pedagogik faoliyatlar estetik didni rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin:

musiqiy asarlarni faol tinglash;

milliy va jahon musiqa namunalari qiyoslash;

asarning badiiy-estetik mazmunini tahlil qilish;

o'quvchilarning musiqiy baholash qobiliyatini rivojlantirish;

xalq qo'shiqlari va milliy cholg'ulardan foydalanish;
ijodiy topshiriqlar tashkil etish;
musiqiy asar haqida mustaqil fikr bildirishga yo'naltirish.

Musika ta'limida asarni tinglash, uning elementlarini farqlash va estetik hamda axloqiy qiymatini anglash o'quvchilarning musiqiy madaniyatini shakllantirish bilan bog'liq pedagogik vazifalar sifatida ham ko'rsatiladi.

5. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va estetik did

Bugungi musika ta'limi an'anaviy pedagogik usullar bilan bir qatorda raqamli va interaktiv texnologiyalardan foydalanishni ham talab etmoqda. Bunda asosiy maqsad texnologiyani qo'llashning o'zi emas, balki uning estetik idrok va musiqiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qilishidir.

Audio va video materiallar, raqamli musika dasturlari, interaktiv topshiriqlar, multimedia taqdimotlari hamda musiqiy asarlarni qiyosiy tinglash usullari o'quvchilarning darsdagi faolligini oshirishi mumkin.

Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar milliy musiqiy merosni yangi shaklda taqdim etish imkonini beradi. Masalan, xalq qo'shiqlarining audio yozuvlari, milliy cholg'ularning ijro namunalari va maqom ijrochiligidan videoyozuvlari o'quvchilarning milliy musiqiy merosga qiziqishini kuchaytirishi mumkin.

Biroq raqamli vositalardan foydalanishda pedagogik va estetik mezon saqlanishi lozim. Ya'ni texnologik yangilik milliy musiqaning badiiy mazmunini ikkinchi darajaga tushirmasligi, aksincha, uni chuqurroq anglashga xizmat qilishi kerak.

6. Milliy va umuminsoniy estetik qadriyatlarning uyg'unligi

Estetik didning yetukligi faqat milliy san'at namunalarini bilish bilan emas, balki turli madaniy-estetik hodisalarni qiyosiy anglash qobiliyati bilan ham belgilanadi. Milliy musika o'zining ohang tizimi, ijrochilik an'analari va badiiy obrazlari bilan o'ziga xoslik kasb etadi. Shu bilan birga, unda insonparvarlik, ezgulik, muhabbat, tabiatga hurmat va go'zallik kabi umuminsoniy qadriyatlar ham ifodalanadi. Shuning uchun musika pedagogikasida "milliylikdan umuminsoniylik sari" tamoyili muhim metodologik yo'nalish bo'lishi mumkin. O'quvchi avvalo o'z milliy musiqiy merosini anglaydi, keyinchalik uni jahon musika madaniyati bilan qiyoslash orqali estetik dunyoqarashini kengaytiradi. Bu jarayonda milliy madaniyat o'quvchining estetik didini cheklovchi emas, balki uning umumiy estetik dunyoqarashini boyituvchi asos sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa. Musika pedagogikasida estetik didni rivojlantirish murakkab va ko'p qirrali pedagogik-estetik jarayon bo'lib, uning samaradorligi ta'lim mazmunining milliy-madaniy asoslar bilan uyg'unligiga bevosita bog'liq. Estetik did shaxsning go'zallikni anglash, badiiy hodisalarni idrok etish va baholash qobiliyati sifatida musika ta'limining muhim natijalaridan biridir. Milliy madaniyat estetik didni shakllantirishning muhim manbai bo'lib, unda xalqning tarixiy-estetik tajribasi mujassamlashadi. Milliy musika va xalq qo'shiqlari o'quvchilarning estetik idroki, musiqiy tafakkuri, badiiy didi va milliy qadriyatlarga munosabatini rivojlantirish uchun pedagogik imkoniyatlarga ega.

Musika pedagogining estetik madaniyati o'quvchilarning estetik didini rivojlantirish jarayonining muhim omilidir.

Milliy va umuminsoniy estetik qadriyatlarning uyg'unligi o'quvchining estetik dunyoqarashini kengaytirib, uning madaniy o'zligini saqlagan holda jahon madaniyatini anglashga imkon beradi. Zamonaviy raqamli va interaktiv pedagogik texnologiyalar milliy musiqiy merosni ta'lim jarayoniga olib kirish va uning estetik mazmunini chuqurroq anglash uchun qo'shimcha imkoniyat yaratadi.

Shunday qilib, musika pedagogikasida estetik didni rivojlantirishni milliy-madaniy meros bilan uyg'unlashtirish nafaqat musiqiy ta'lim sifatini oshirish, balki yoshlarning estetik madaniyati, milliy o'zligi va badiiy tafakkurini rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Sher A. Estetika (Nafosat falsafasi). - Toshkent: O'zbekiston, 2015.
- [2] Gegel G. V. F. Estetika. - Moskva: Iskustvo, 1968.
- [3] Forobiy Abu Nasr. Fozil odamlar shahri. - Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti.
- [4] Karimov I. A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. - Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
- [5] Yo'ldoshev A. va boshq. Musika o'qitish metodikasi va maktab repertuari. - Toshkent.
- [6] Rajabov I. Maqomlar masalasiga doir. - Toshkent: O'zadabiynashr.
- [7] Fitrat A. O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi. - Toshkent.
- [8] Kaxarova G. S. Pedagogical Bases of Forming Aesthetic Taste and Creative Ability in Children Through Folk Songs // Current Research Journal of Pedagogics. - 2025. - Vol. 06, Issue 02. - P. 38-41.
- [9] Qo'ziboyev V. Pedagogical Basis of Educating the Musical Taste of Students of 10. General Secondary Education Schools on the Basis of Music Discipline // Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations. - 2025. - Vol. 4, Issue 2. - P. 637-640.
- [10] Islimova M. Z. Musiqiy-estetik tarbiyada milliy kuy va qo'shiqlarning o'rni // Science and Education. - 2025. - Vol. 6, №11. - B. 632-638.